

Народна банка на Република Македонија
Дирекција за статистика

**Информација за изготвување и презентирање на нето
надворешниот долг
на Република Македонија согласно меѓународните
препораки и стандарди**

Ноември, 2007 година

1. Општи методолошки објаснувања

Нето надворешен долг

Прирачникот на Меѓународниот Монетарен Фонд за статистика на надворешниот долг (External Debt Statistics: Guide for compilers and Users, IMF, 2003) содржи препораки за начинот на пресметување и презентирање на бруто и нето надворешниот долг на една земја. Притоа, бруто надворешниот долг е дефиниран како тековни обврски на резидентите кон нерезиденти, кои бараат плаќања на главнина и/или камата во иднина. Ваквите обврски ја наметнуваат потребата од идно ангажирање на ресурси на домашната економија, поради што надворешниот долг на една економија е битна макроекономска варијабла. Од аспект на пресметувањето на надворешниот долг, прирачникот препорачува дефинирање на надворешната задолженост на една земја на бруто основа (без вклучување на побарувања) и на нето основа (со нетирање на обврските со побарувањата од/кон нерезиденти).

Согласно Прирачникот, нето надворешниот долг е дефиниран како разлика помеѓу состојбата на бруто надворешниот долг и бруто надворешните побарувања. Согласно ваквата дефиниција, со нетирањето на бруто обврските и бруто побарувањата, одредена економија може на нето основа да должи, односно побарува од остатокот на светот.

Нето надворешниот долг ги инкорпорира извештаите за бруто надворешниот долг и бруто надворешните побарувања, и истовремено кореспондира, односно е составен дел на меѓународната инвестициона позиција на една земја. Имено, нето надворешниот долг е еднаков на меѓународната инвестициона позиција на една земја, намалена за средствата и обврските по сопственички капитал, средства и обврски по основ на финансиски деривати, и одредени елементи на бруто официјалните резерви (специјалните права на влечење и монетарното злато). Истовремено, извештаите за тековите на нето надворешната задолженост т.е. користењата и отплатите по долгот кои влијаат на зголемување /намалување на долгот и за одобрувањата и наплатите кај побарувањата кои влијаат на зголемување/намалување на побарувањата, кореспондираат со билансот на плаќања, како севкупен извештај за сите реализирани трансакции на резидентите со нерезиденти, во даден временски период. Сите овие поединечни извештаи даваат приказ на одредени аспекти од односите со нерезиденти, со цел обезбедување на сеопфатна анализа на односите на една земја со остатокот од светот.

Нето надворешниот долг, во својата структура е идентичен со бруто надворешниот долг, при што стандардната презентација се состои од поделба по институционални сектори, рачност и инструменти на долг.

Согласно Прирачникот, поделбата на долгот се врши помеѓу четири основни институционални сектори во економијата, и тоа:

- државен сектор (вклучува јавна власт и нејзини агенции- владини единици на сите нивоа-централна, локална власт и социјални фондови);
- монетарна власт (централна банка или друга институција носител на монетарната власт);
- банкарски сектор (финансиски посредници кои вршат активности на прибирање на депозити и давање на кредити);
- останати сектори (небанкарски финансиски посредници, нефинансиски трговски друштва, домаќинства и непрофитни институции).

Понатаму, во рамките на секој сектор, извршено е разграничување по рочност, при што долгот се дели на краткорочен (со оригинален рок на доспевање до една година) и долгорочен (со рок на доспевање над една година). На третото ниво, долгот се распределува по стандардни видови на инструменти, и тоа:

- трговски кредити (побарувања или обврски кои произлегуваат од директно одобрување на кредит од добавувач (испорачател) врз основа на промет на стоки и услуги, авансни плаќања од купувачот на стоки и услуги и изведување на работи);
- заеми (побарувања или обврски кои настануваат со директно позајмување на финансиски средства (пари) од страна на кредиторот на должникот врз основа на договор за кредит);
- должнички хартии од вредност (креирање на долг или побарувања преку емисија/купување на хартии од вредност како дел од портфолио инвестициите во земјата, со кои се тргува на организирани финансиски пазари, како и преку шалтер);
- валути и депозити (валутите се побарувања од централната банка која ги издала банкнотите и монетите, од страна на нерезиденти кои располагаат со истите. Обврските по основ на депозити се обврски на финансиските институции кои примаат депозити од нерезиденти, додека побарувањата по депозити настануваат врз основа на депонирани средства кај нерезидентни финансиски институции); и
- останато (останатите побарувања и обврски настануваат врз основа на должнички инструменти кои не се вклучени во претходните групи. Важна категорија во ставката останато се достасаните неплатени обврски/побарувања кои се третираат како краткорочни, бидејќи допеваат веднаш и се кумулатив на достасаните неплатени обврски/побарувања по сите претходно наведени инструменти).

Во рамките на нето надворешниот долг, посебно се прикажуваат нето обврските на меѓусебно поврзаните субјекти. Издвојувањето на побарувањата/обврските на меѓусебно поврзаните субјекти во рамки на нето надворешниот долг е значајно заради обезбедување на компатибилност и конзистентност со извештајот за меѓународната инвестициона позиција, каде овие обврски/побарувања на меѓусебно поврзаните субјекти се дел од категоријата директни инвестиции (останат капитал).

Од аспект на вреднувањето, согласно Прирачникот за сите инструменти се препорачува да се користи номиналната вредност, освен за должничките хартии од вредност, каде се препорачува пресметување и прикажување на долгот по пазарната вредност. Ова во целост е конзистентно со начинот на нивно прикажување во рамките на меѓународната инвестициона позиција на земјата.

Бруто надворешен долг

Бруто надворешен долг во даден момент е еднаков на износот на тековни и безусловни обврски кои бараат плаќања на главнина и/или камата од страна на должникот во некое идно време и кои се должат кон нерезиденти од страна на резидентите на една економија. Согласно ваквата дефиниција, бруто надворешниот долг претставува состојба на одреден ден на сите идни обврски на резидентите кон нерезидентите, што вклучува обврски по главнина, достасани неплатени обврски по главнина и камата, како и пресметана задоцнета камата, независно од видот на инструментот и рочноста.

Бруто надворешни побарувања

Бруто надворешните побарувања се состојба на сите тековни и безусловни побарувања по основ на должнички инструменти кои ги имаат резидентите од нерезиденти. Во основа, дефиницијата за бруто надворешните побарувања е идентична со дефиницијата за бруто надворешниот долг, со оглед дека побарувањата на една економија претставуваат долг на друга економија.

2. Нето надворешен долг на Република Македонија

Нето надворешниот долг на Република Македонија, пресметан согласно погоре опишаниот начин, на крајот на 2006 година изнесува 67,8 милиони евра или 1,4% од бруто домашниот производ (БДП) на земјата. Умерената нето должничка позиција на Република Македонија во однос на остатокот на светот произлегува од поголемиот износ на бруто надворешниот долг на земјата (2.495,2 милиони евра или 50,3% од БДП) во однос на бруто надворешните побарувања (2.427,4 милион евра). Согласно прелиминарните податоци, на крајот на првата половина на 2007 година, како резултат на намалувањето на бруто надворешниот долг (за 125,0 милиони евра, главно поради предвремената отплата на дел од долгот на државата) и зголемувањето на бруто надворешните побарувања (за 100,8 милион евра, главно поради зголемените побарувања на останатите сектори), Република Македонија регистрира нето побарување во износ од 158,0 милиони евра.

Табела 1
Нето надворешен долг-состојби
(во милиони евра)

	31.12.2004			31.12.2005			31.12.2006			30.06.2007		
	Бруто надворешен долг	Бруто надворешни побарувања	Нето надворешен долг	Бруто надворешен долг	Бруто надворешни побарувања	Нето надворешен долг	Бруто надворешен долг	Бруто надворешни побарувања	Нето надворешен долг	Бруто надворешен долг	Бруто надворешни побарувања	Нето надворешен долг
1. ДРЖАВЕН СЕКТОР	1,016.46	0.00	1,016.46	1,282.82	0.00	1,282.82	1,066.92	0.00	1,066.92	895.10	0.00	895.10
1.1 Краткорочен	0.01	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
1.2 Долгорочен	1,016.45	0.00	1,016.45	1,282.82	0.00	1,282.82	1,066.92	0.00	1,066.92	895.10	0.00	895.10
2. МОНЕТАРНА ВЛАСТ (НБРМ)	45.97	664.66	-618.69	52.66	1,040.51	-987.85	42.39	1,326.97	-1,284.58	0.00	1,329.96	-1,329.96
2.1 Краткорочен	0.00	664.66	-664.66	0.00	1,040.51	-1,040.51	0.00	1,167.82	-1,167.82	0.00	1,000.55	-1,000.55
2.2 Долгорочен	45.97	0.00	45.97	52.66	0.00	52.66	42.39	159.16	-116.77	0.00	329.41	-329.41
3. БАНКАРСКИ СЕКТОР	123.24	619.59	-496.34	192.02	635.87	-443.85	269.88	668.26	-398.38	316.22	658.13	-341.92
3.1 Краткорочен	67.32	618.75	-551.43	81.41	634.56	-553.14	115.44	667.17	-551.72	146.40	641.29	-494.89
3.2 Долгорочен	55.93	0.84	55.09	110.60	1.31	109.29	154.44	1.10	153.34	169.82	16.84	152.98
4. ОСТАНАТИ СЕКТОРИ	600.40	197.77	402.63	721.01	253.94	467.07	786.69	336.54	450.15	780.38	409.79	370.59
4.1 Краткорочен	370.02	196.55	173.47	475.84	253.46	222.38	435.42	335.63	99.79	451.78	408.76	43.03
4.2 Долгорочен	230.39	1.23	229.16	245.18	0.49	244.69	351.27	0.91	350.36	328.60	1.03	327.57
5. ДИРЕКТНИ ИНВЕСТИЦИИ: Заеми меѓу поврзани субјекти	284.52	47.98	236.54	269.57	95.87	173.71	329.30	95.60	233.70	378.47	130.31	248.16
НЕТО НАДВОРЕШЕН ДОЛГ	2,070.61	1,530.00	540.60	2,518.09	2,026.19	491.90	2,495.18	2,427.38	67.80	2,370.17	2,528.19	-158.02

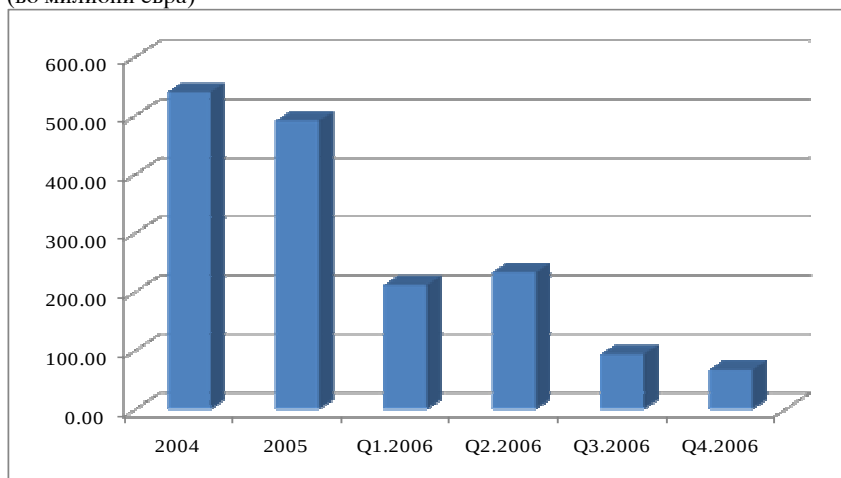
Извор: Народна банка на Р.Македонија

Во рамки на бруто надворешниот долг, на крајот на 2006 година доминантно учество има надворешната задолженост на државата (учествува со 42,8% во вкупниот бруто надворешен долг), кое произлегува од користени долгорочни заеми од странство и издадените еврообврзници. По ова следува надворешната задолженост на останатите сектори (во најголем дел на нефинансиските трговски друштва) со учество од 31,5% во вкупниот бруто надворешен долг на крајот на 2006 година. Анализирани по поделни видови на инструменти, надворешната задолженост на овој сектор во најголем дел произлегува од релативно високиот износ на трговски (комерцијални) кредити (349,6 милиони евра) и користени долгорочни заеми (331,7 милиони евра). Вкупната надворешна задолженост на банкарскиот сектор учествува со 10,8% во вкупниот бруто надворешен долг на земјата, и во најголем дел е детерминирана од користени долгорочни заеми (146,3

милиони евра) и обврски по депозити на нерезиденти (104,7 милиони евра). Надворешната задолженост на НБРМ, која во целост произлегува од користени кредити од Меѓународниот Монетарен Фонд, на крајот на 2006 година изнесува 42,4 милиони евра (1,7% од вкупниот бруто надворешен долг на земјата).

Како и за бруто надворешниот долг, бруто надворешните побарувања се распределени помеѓу три главни сектори: монетарна власт, банки и останати сектори. Доминантно учество имаат побарувањата на монетарната власт (учествува со 54,7% во бруто надворешните побарувања), кои произлегуваат од валутите и депозитите како компоненти на бруто официјалните резерви. По ова следуваат надворешните побарувања на банкарскиот сектор со учество од 27,5% во бруто надворешните побарувања, главно како резултат на високиот износ на валутите и депозитите на домашните банки во странство (кои претставуваат 96,0% од вкупните побарувања на банкарскиот сектор). Останатите сектори (во најголем дел нефинансиски трговски друштва) учествуваат со 13,9% во бруто надворешните побарувања на крајот на 2006 година. Анализирани по поделни видови на инструменти, надворешните побарувања на овој сектор во најголем дел произлегуваат од релативно високиот износ на одобрени краткорочни трговски (комерцијални) кредити (334,8 милиони евра).

Графикон бр.1 Нето надворешен долг 2004-2006 година
(во милиони евра)

Извор: Народна банка на Република Македонија

Анализирани на нето основа (бруто надворешен долг минус бруто надворешни побарувања), државата и останатите сектори се нето должници кон странство, додека монетарната власт и банкарскиот сектор претставуваат нето побарувачи од остатокот на светот. Рочната структура на нето долгот е релативно повољна, со оглед дека обврските на државата се долгорочни, а средствата на монетарната власт во најголем дел се краткорочни и ликвидни. Обврските на банкарскиот сектор во поголем дел се долгорочни, додека валутите и депозитите со кои располагаат се краткорочно пласирани.

Анализа на надворешната задолженост на земјите од регионот

Со изготвувањето на податоци за надворешната задолженост на Република Македонија согласно меѓународните препораки и стандарди, се овозможува споредливост на податоците и реална компаративна анализа на надворешната задолженост на земјата со останатите земји.

Анализата на надворешната задолженост на Република Македонија е особено значајна доколку таа се спореди со надворешната задолженост на земјите од регионот. Притоа, релевантен индикатор при таа анализа е споредбата на показателите на надворешната задолженост, а особено споредбата на учеството на надворешниот долг во однос на бруто домашниот производ на земјите.

Бруто надворешниот долг на Словенија на крајот на 2006 година изнесува околу 78,5% од бруто домашниот производ на земјата. Анализирани по поделни категории, најголем дел од бруто надворешниот долг произлегува од користени долгорочни заеми (во најголем дел од приватен сектор). Во рамки на бруто побарувањата од странство, доминантна категорија се побарувањата по основ на инвестирања во обврзници во странство и по основ на депонирани средства во странство. Нето надворешниот долг на Словенија е умерен и изнесува околу 11% од бруто домашниот производ на земјата.

Табела 3

Надворешна задолженост на крајот на 2006 година - регионална споредба
(во проценти)

	Македонија	Хрватска	Словенија	Бугарија	Унгарија
Бруто долг / БДП	50.3	85.3	78.5	80.1	93.3
Нето долг / БДП	1.4	45.0	10.8	23.8	42.6

Извор: интернет страни на централни банки и сопствени пресметки.

Бруто надворешниот долг на Бугарија на крајот на 2006 година изнесува околу 80,1% од бруто домашниот производ. Најголем дел од бруто надворешниот долг на Бугарија произлегува од користени заеми од страна на приватниот сектор, како и од релативно високиот износ на долгот на меѓусебно поврзаните субјекти. Истовремено, бруто надворешните побарувања на Бугарија се релативно високи и во најголем дел се детерминирани од релативно високиот износ на бруто девизните резерви. Како резултат на ваквите движења, нето надворешниот долг на Бугарија на крајот на 2006 година изнесува околу 23,8% од бруто домашниот производ на земјата.

Анализата на Хрватска покажува дека бруто надворешниот долг на крајот на 2006 година изнесува околу 85,3% од бруто домашниот производ на земјата. Во најголем дел, релативно високиот износ на бруто надворешен долг на Хрватска произлегува од значајниот износ на користени заеми од страна на приватниот сектор. На страната на бруто побарувањата од странство, значајно учество имаат официјалните девизни резерви и девизните средства на банките кои ги држат во странство, што доведе нето надворешниот долг на Хрватска на крајот на 2006 година да изнесува околу 45% од бруто домашниот производ.

Унгарија на крајот на 2006 година има бруто надворешен долг од околу 93,3% и нето надворешен долг од околу 42,6% од бруто домашниот производ на земјата.

Од горната анализа произлегува дека, од анализираниите земји во регионот, највисока бруто надворешна задолженост имаат Унгарија со 93,3% и Хрватска со 85,3%, а најниска Македонија со 50,3% (бруто надворешен долг во однос на бруто домашен производ). Речиси идентична е состојбата и од аспект на анализата на нето надворешната задолженост, со тоа што највисока нето задолженост е регистрирана кај Хрватска 45,0% и Унгарија 42,6%, додека Македонија со 1,4% нето надворешен долг во однос на бруто домашниот производ е најниско задолжена земја.

Споредено со крајот на 2005 година, кога нето надворешниот долг изнесувал 491,9 милиони евра, на крајот на 2006 година истиот значително се намалил. Ваквите состојби се резултат на две паралелни движења, карактеристични за 2006 година. Од една страна, намалувањето на долгот на државата за 215,9

милиони евра (значителен дел од овој износ се должи на предвремената отплата на долгот кон Лондонскиот клуб на кредитори во износ од 135,4 милиони евра), паралелно со растот на девизните резерви за 286,5 милиони евра (27,5%) од друга страна. Истовремено, нето побарувањата од странство на секторот банки се намалени за 45,5 милиони евра, додека нето надворешниот долг врз основа на меѓукомпаниски долг - кај меѓусебно поврзаните субјекти се зголемил за 60,0 милиони евра.

3. Заклучни согледувања

Со изготвувањето на податоците за бруто надворешниот долг, бруто надворешните побарувања и, следствено, на нето надворешниот долг на Република Македонија, се надополнува и збогатува информативната основа на НБРМ за носење на квалитетни одлуки. Истовремено, со ваквиот начин на изготвување и презентирање на податоците за надворешната задолженост на земјата, во целост се применуваат меѓународните препораки и стандарди, со што се обезбедува меѓународна споредливост на податоците за надворешната задолженост на земјата.

Овие податоци ќе се изготвуваат и објавуваат на редовна квартална основа, со најмногу три месеци задоцнување (T+90 дена) за кварталот за кој се известува.